



Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 3 24. årgang 2009



LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE

Nr. 3 24. årgang 2009

Redaktion og layout:
Eva Holm-Nielsen

Tryk: Nofoprint, Helsingør

ISSN 0903-3505

Udkommer 3 gange årligt
Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen

Medlemskab tegnes ved henvendelse til
Inge Elsøe eller indbetaling på
Gironr. 704-4607
Pris: 125 kr, 75 kr pensionister og studerende

www.lfhk.dk

© Copyright
Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Indhold

DA FREDERIKSBORG SLOT BRÆNDTE 3
af EVA HOLM-NIELSEN

ÅRETS HUS 2009..... 18
af ASGER BERG

Indkaldelse til generalforsamling 2010..... 20

Forside: Frederiksborgs brand set fra sydvest. Maleri, udsnit.
Ferdinand Richardt. 1859. Det Nationalhistoriske Museum på
Frederiksborg.

Lokalhistorisk Forening støttes af:

Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - Statsauto-
riseret Revisionsaktieselskab Ernst & Young - Dines Jørgensen.
Rådgivende ingeniører - Hillerød Borgerstiftelse - Hillerød Indu-
stri- og Håndværkerforening - Hillerød Kommune - Lokalbanken
- Nykredit - Ristorante La Perla - Ullerød Brugsforening

BESTYRELSEN

Formand:

Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
asger.berg@ofir.dk

Næstformand og kasserer:

Inge Elsøe
Ørnevej 10
2970 Hørsholm
Tlf. 4586 6676
elsoe@get2net.dk

Sekretær:

Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1
3400 Hillerød
Tlf. 4826 4689
emhn@ofir.dk

Henrik Selsøe Sørensen

Bondehavevej 11
2880 Bagsværd
Tlf.: 4498 9220
selsoe@yahoo.com

Mona Petersen
Grønneager 21
3400 Hillerød
Tlf.: 4826 3365

Ivar Berg-Sørensen
Køgemestervej 5
3400 Hillerød
4824 5131
ibsorensen@mail.tele.dk

LOKALHISTORISK ARKIV

Christiansgade 1
3400 Hillerød
Tlf. 7232 5884

Arkivet har åbent
Tirsdag 12.30-17
1. lørdag i måneden 10.30-13



Frederiksborg Slot før branden, med gardere til hest og til fods. Litografi, u.a. Det Kongelige Bibliotek

DA FREDERIKSBORG SLOT BRÆNDTE

Den 17. december 2009 er det 150 år siden, Frederiksborg Slot gik op i flammer. På få timer blev Christian 4.'s gamle kongeborg, som var Frederik 7.'s yndlingsresidens, forvandlet til en rygende ruin.

Der er skrevet meget om branden og dens nationale og politiske konsekvenser. Kabinetsekretær, J. P. Trap efterlod sig et omfattende

selvbiografisk manuskript, men på grund af det stærkt personlige indhold vedrørende kongehusets forhold, måtte publiceringen vente til 1966, hvor den blev udgivet med omfattende noter ved Harald Jørgensen under titlen *FRA FIRE KONGERS TID*. Heri har Trap berettet om branden, men da beskrivelsen er skrevet mange år senere, kan der

*Af
EVA HOLM-
NIELSEN*



sagtens være unøjagtigheder eller erindringsforskydninger.

Hvordan var det at stå midt i begivenhederne? For nogle år siden fandt jeg på Rigsarkivet nogle ikke tidligere kendte breve, heriblandt et brev fra Charlotte Lerche til hendes svoger, Georg Arntz, med en bevægende beskrivelse af dramaet, nedskrevet mens det foregik. Sammen med et par tidligere trykte kilder, der gengives nedenfor, giver Charlotte Lerches brev et malende indtryk.

OPTAKTEN

Frederik 7. og grevinde Danner, der plejede at tilbringe vinteren i Hillerød langt fra hovedstadens borgerskab og aristokrati, der ikke tålte grevinden, var ankommet til Frederiksborg søndag den 27. november. Her kunne kongen og grevinden færdes friere, nyde stor respekt og nærmest leve som konge og dronning.¹

Hoffets indtog forvandlede byen til et mylder af liv, og både Livgarden til Hest og til Fods udgjorde et spektakulært indslag i byen. Hovedslottet husede ca. 50 personer, når kongen og hans følge boede der, og selvfølgelig endnu flere, når der var indbudte gæster.

Som altid mødte byens embedsmænd og en række borgere op på slottet for at byde majestæten velkommen. Den 1. december var der gallataffel, hvor byens honoratiories deltog med ægtefæller.

Den 16. december var der som sædvanlig taffel kl. 17. Her deltog foruden kongen og grevinde Danner dennes selskabsdamer, Sophie Dreyer og Sophie Arntz, kammerherre Carl Berling, opvartende kammerherre Henrik Berregaard og kongens to tjenstgørende adjudanter, orlogskaptajnerne, kammerherrerne P. H. C. Smidth og Chr. Møller. Desuden kabinetssekretær, etatsråd J. P. Trap, kammerjunker Georg v. Schøller, general Fensmark, samt chefen for kongens adjutantstab, overceremonimester C. F. C. Ahlefeldt-Laurvigsen. Efter tafler deltog kabinetssekretær Trap i et spilleparti hos kongen, mens overceremonimesteren kørte til Fredensborg. Han vendte tilbage ved 23-tiden, og omkring midnat åndede alt fred og idyl.²

SAMME AFTEN

I København sad kongens bibliotekar, forfatteren og sekretær ved Kunstakademiet, J. M. Thiele, samme aften ved sit arbejdsbord på Charlottenborg, da han modtog et brev til Akademiet fra kgl. bygningsinspektør F. F. Friis, som foreslog, at man på grund af faren for ildebrand omlagde kobbretaget på Frederiksborg Slot til et tag af teglsten. „Under andre Omstændigheder“, skriver Thiele i sine erindringer, „vilde denne Sag, som enhver anden, være bleven henlagt i min Portefeuille, men dette, - at Frederiksborg Slot kunde afbrænde

Grevinde Danner og Frederik 7. ved spillebordet, som ofte blev taget i brug, når de havde gæster på Frederiksborg. Fotografi fra ca. 1860. Det Kongelige Bibliotek

- slog ned i mig og reiste paa engang alle de sørgelige Tanker, som havde leiret sig i min Sjæl. Og inden jeg mærkede det, var jeg ifærd med at skrive et Digt om Frederiksborg Slotsbrand, som jeg strax fandt det raadeligst at rive i mange smaa Stykker. Men jeg blev endnu en Stund i denne Stemning.“³

- Tidligt næste morgen blev han vækket ved nyheden om, at Frederiksborg Slot stod i lys lue.

EN SITUATIONSRAPPORT

I Kongestaldens nordlige ende boede kammerherre Henrik Lerche med sin familie. Hans søster Charlotte Lerche⁴ sad nu i hans lejlighed med direkte udsigt til branden og havde travlt med at skrive til sin svoger, læge og kammerråd Georg Arntz, som efter sin hustrus død var flyttet til Jylland. Hans søster, Sophie Arntz, var grevinde Danners selskabsdame, og hun havde værelse på 4. etage på slottet, hvor ilden brød ud:

„[J]eg skal hilse Dig fra Sophie“, skriver hun, „hun har endnu ikke Tid eller roe at skrive, men det er rart at Sophie faaer Luft ved Taarer og det har hun vist meget bedre af.“

Hun fortsætter - og det ses tydeligt af skrift og bogstavering, at hun er rystet:

„Omtrent klokken 4 inat høre Sophi[e] Kmh: Smi[d]ths Dør gaae og lidt efter høre hun et Skrig inde hos adjutant Møller, hvis Værelse

kun ved en tynd Væg er adskildt fra hende, hun trode Smi[d]th var bleven syg, men et Øieblik efter høre hun ham banke stærkt paa hendes Dør og raabe at hun maatte staae op da der var Ild, hun skyndte sig da op og blev paaklædt og baade hendes Jomfrue og Tjener vare mageløs gode imod hende og de vedbleve at rædde, men Røgen tog kun stærk til at hun netop fik kastet sine Kjoler over Tjeneren[s] Arm og pakket en lille Kuffert, men alt hendes Undertøi er brændt, hun kom ud paa Hosesokker og gaaer med et par Morgensko af Smi[d]ths som han frelste, dog har Kongen øieblikkelig sagt at hun skulle faae igjen af ham, saa i den Henseende har hun vel ingen Nød, den deilige Diamantring har hun frelst; men tænk Dig hvor lykkelig at Kmh: Smi[d]th vaagne, ellers var baade Sophie, og Møller, og ham og endnu et par Andre brændt.

Ilden er opkommen fra et nyt-indrettet Værelse hvori Kongen havder sit Naturallie Kabinet [...] Slottet saa næsten ud som naar man i Tivoli har seet det kunstigt oplyst, Klokketaarnet faldt først, og Riddersalen brændte men man haabede endnu at frelse Kirken, men desværre er den nu ogsaa brændt. Alteret er størstedelen reddet og Apostlene troer jeg ogsaa, Caroline, Grethe Gyllich⁵ og jeg har gaaet og samlet Stykkerne sammen som hørte til Alteret; men og Gud! det bliver jo aldrig som før



og vel aldrig opbygget. Kongen tager det meget elskværdig, han gaer omkring venlig og taalmodig, vi talte med ham paa Slotspladsen.

[...] Klokken 11 var endnu indtøtet Menneskeliv tilsat, men nu maa jeg desværre skrive at ved at forsøge at frelse Kirken er flere Mennesker komne til Ulykke, 3 ere bragte paa Sygestuen 2 ere døde og en ulykkelig var Benene brændte paa. [F]ormodentlig er brendet faldet ud af Kaminerne som vare uden Gelænder“, fortsætter hun, „dog skal Gud være lovet Gyllich have sagt til Kongen om der ikke skulde sættes Gelænder, men han har ment det var unødvendig [...] bed Frida skrive et rigtig kjerligt Brev til Marie Gyllich som, i dette Øieblik

er meget at beklage saavelsom heele Familien, da de see deres kjære Fader aldeles tilindtetgjort, Gyllich græder som et Barn og forvinder det neppe, han har jo interesseret sig saa umaadelig meget for Slottet nu i 25 Aar og nu synes han Alt er forbi for ham, han var saadan at jeg stod og klappede og trøstede ham, han har jo ingen Skyld, men hans heele Stilling er jo tilindtetgjort.“⁶

FERDINAND BERREGAARD

I den anden ende af Hillerød var den unge premierløjtnant Ferdinand Berregaard indkvarteret. Han var tjenstgørende i Livgarden og søn af førnævnte kammerherre, Henrik Berregaard, som var indlo-

Frederiksborgs brand set fra sydvest. Broen til slottet er fyldt med nysgerrige. Mange i Nyhuse turde ikke forlade deres stråttækte buse, fordi gnistere og brændende træstykker fløj gennem luften. Maleri. Ferdinand Richardt. 1859. Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg.

geret på slottet. Den 22. december skrev han et brev om sine oplevelser til sin broder, Frederik Berregaard, som var skovrider på Falster:⁷

„Som Du jo allerede veed, laa jeg med Detachmentet hernede for at foretage Vagttjenesten. Natten mellem den 16. og 17. Kl. 4 omtrent, blev jeg vækket ved Brandraab. I en Fart var jeg i Klæderne og ude paa Gaden. Først heed det sig, at der var Ild i Slots-gaden, og da jeg var naaet ned til Torvet hørte jeg, at Ilden var paa Slottet. Jeg kom derud efter at Lt. Schwarz havde lovet at sende Folkene afsted, saasnaart de vare samlede.

Jeg kom ned paa Slottet Kl. 4.20, der var intet at see. Kongen stod i Gaarden, og nu fik jeg at vide, at Ilden var i Billiardstuen og i nogle Værelser i 4. Etage, som Kongen havde indrettet til sine Oldsager. Min første Tanke var Fader, jeg foer op til ham, han var paaklædt og pakkede sine Sager ind, hermed hjalp jeg ham, thi Røgen var meget stærk. Ved Hjælp af 3 Gardere fik jeg hans Tøi reddet, og nu fik jeg den gamle ned i Gaarden. Han fik alt sit Tøi reddet med Undtagelse af 5 skiorter. [...] Den gamle var ei til at kende. Han vilde nødig ud af Værelserne og pakkede hundrede Ting ind for at forlænge Tiden, han talte ikke og vilde ei spise eller drikke, saaledes havde denne Begivenhed rystet ham. Slige Ting ryster jo gamle Folk mere. Det eneste han sagde, da han saae Luerne slaae ud af det Vindue, hvor han hver Morgen

røg sin Cigar, [var]: Saa nu skal jeg ikke mere ligge deroppe!“ -

HVORDAN KUNNE DET SKE?

„For at Du kan faae en Ide om, hvorledes Ilden er opkommet, maa jeg gaa tilbage til de 3 Værelser, som Kongen havde indrettet i 4. Etage. De vare satte i den Stand, i hvilken de havde været i Christian d. IV's Tid, de vare mageløse deilige. Gibsloftet var slaaet ned og under dette viste sig det gamle Loft i al sin Pragt. Væggene vare betrukne med Gobeliner. Det store Værelse blev opvarmet af 2 aabne Kaminer, af hvilke den ene var forsynet med L. D.⁸ den anden med Fr. VII's Navnetræk, for at Du blot kan gøre Dig en Idee om, hvor deilige disse Værelser vare. [...] Reparationen havde kostet 4000 Rd. Disse Kaminer vare Ulykken, thi enten har Underlaget i disse ei været solidt nok, saa Bjælkerne underneden ere blevne antændte, eller en Knast er blevet kastet ud paa Gulvet og har antændt dette, dog jeg er af den første Mening, dog Gud forbyde, at sige Noget med Bestemthed, dog Ilden er opkommet deroppe.

Den første, der vaagnede var Kammertjener Schmidt,⁹ da Røgen trængte ind til ham, da hans Værelse stødte lige op til disse. Han gjorde Brandskrig. I et Nu vare alle paa Benene. Ved at see efter Ilden, saae man, at den var i Loftet paa Billiardstuen og i Gulvet i 4. Etage,

der ligger ligeunder de omtalte Værelser, men Røgen var saa stærk, at det ei var muligt at komme til den. Alle vare flinke og søgte at slukke Ilden, men desværre, Menneskets Kraft var ei tilstrækkelig, thi Ilden havde grebet om sig med en utrolig Hurtighed. I Begyndelsen antog man, at man nok kunde faae Ilden slukket, da det ei saae ud efter noget.

De omtalte Værelser [var] opvarmede, ja Kongen havde været deroppe om Formiddagen for at ordne sin Samling, der et Par Dage iforveien var bragt derop, og Jørgensen, der har med Samlingen at gjøre, sagde, at da han forlod Værelserne Kl. 3 om Eftermiddagen, var Ilden næsten slukket paa Kaminerne. Du kan derfor troe, at Ilden maaske har ulmet i længere Tid under Gulvet, dog det er ei godt at faae nogen Mening.

Som Du saae i Begyndelsen af Brevet, var der intet at see udvendig, da jeg kom paa Slottet, men det varede ei længe, før Luen slog ud af Vinduerne. Ilden forplantede sig nu til Riddersalen og Klokketaarnet, og Kl. 6 slog Uhret for sidste Gang, som man kunde høre det ved Fruebjerg og hvis Mage man kan søge efter i den hele Verden. Kl. 6½ faldt Klokketaarnet lige ned, med Spidsen eller rettere sagt Spiret ned i den indre Slotsgaard. Den Fløi, der blev sidst angreben, var Prindsessefløien eller den østre Fløi, men Kl. 8 var Ilden over hele Slottet. Saaledes blev i faae Timer

Christian d. IV's stolte Borg til en Ruin, og kun de nøgne Mure staae som et Tegn paa svunden Storhed. Du maae ei tage Klokkeslettene saa nøie, thi ved et sørgeligt Skue lægger man jo ei mærke til Tiden. [...]

I Begyndelsen troede Kongen ei selv paa, at Slottet skulde blive en Ruin, thi han sagde til Grevinden, der selv sagde mig det, at hun gjerne kunde blive liggende, da der ei var nogen Fare paa Færde. Kongen var rolig, men meget bleg, og jeg har ei seet ham saa smuk, som han var mod dette. Grevinden var nær ved at besvime, da hun skulde forlade Slottet, og det første hun sagde til Kongen, da hun var kommet over til Gyllich, var, Gud alle mine Dragter, men Kongen svarede blot, at dem kunde hun jo nok faae igen. [...]

I Kirken kunde Fader let været rammet af en Steen, thi han og Capt. L. Krieger stode paa Alteret for at see om det var muligt at redde Kirken, og bag ham stode Gyllich og jeg, som sker bedst faldt en Steen ned og slog Krieger paa Skulderen uden at gjøre ham nogen videre Skade end en blaa Plet. Havde den truffet i Hovedet, havde han været væk.

Kl. otte om Morgenen var der straks telegraferet til Byen og Kl. 10½ kom ogsaa Vicebrandmajor Blomtilligemed Politiadjutanten og en Deel Betjente fra Kjøbenhavn, Sprøiter vare paa Veien, men formedelt det glatte Føre kunde de ei komme hurtigt afsted, hvad Tid





På foregående sider ses „Fredensborgs Brand. (Optaget Løvedag Middag den 17de December 1859)“. Træsnit i Tillæg til Illustreret Tidende for d. 25. december 1859.

Hovedslottet står i flammer, og tage og spir er væk, medens Prinsessefløjen står endnu. I indre slotsgård sprøjtes vand op mod Riddersalens vinduer. I ydre slotsgård er redningsfolkene i færd med at bringe malerier og møbler i sikkerhed. På et par hestelæder ses vandtønder.

På pladsen går bevæbnede gardere rundt for at passe på det kostbare indbo. Helsingør Kommunes Biblioteker.

de kom erindrer jeg ikke. Sprøiter kom fra Helsingør, Fredensborg og Hirschholm med Husarer og om Eftermiddagen Infanterie og Artillerie fra Helsingør. Hjælp var der nok af, men for seent, dog troer jeg, at det heller ikke havde nyttet. Da Blom kom, sagde han, at Alt var gjort, der kunde gøres, men at det ei kunde nytte.

Kl. omtrent 11 faldt en Quist ned i Kirken og slog Hvalvingen igjennem og quæstede 2 Personer let, 1 meget forbrændt. Disse 3 komme ud strax og bragtes paa Sygehuset. 1 blev aldeles begravet og 1 sad i Gruset med Overkroppen fremme, han blev med Livsfare udgravet, hvorved een af vore Gardere Lohmann, udmærkede sig. Han blev bragt paa Sygehuset. Han der blev begravet, blev først udgravet i Søndags. Det var ei noget Menneske. Det Hele var ei længer end en Overkrop. Det første de fandt var en Støvle med Foden i, og da de vilde tage ham frem, gik Hovedet af, et afskyeligt Syn. De tre første ere døde og skulde begraves imorgen. Her indsamles til Enkerne, da Nøden nok er stor. Jeg har selv givet 5 Rd. til dem. De 2 andre komme sig nok. Det er sørgeligt, at 3 Mennesker skulde lade Livet. Mærkeligt var det, at der ei kom flere til Skade, thi i Kirken var der en Sprøite for at see at redde den. [...]

Alle vare flinke, og der er reddet en 300 Malerier og derimellem flere gode. Alle Malerierne i Riddersalen ere reddede med Undtagelse af

Frd. II og Chr. IV's Sønner. Alle Malerierne i Billiardstuen (hele den oldenborgske Stamme, Chr. IV, nogle Damer og fl. andre) i de tilstødende Værelser (Chr. IV's Moder) ere brændte. Det bedste Portrait af Struensee er brændt, og der er kun det tilbage, der hang paa Faders Værelse, hvorfra alle Faders Malerier ere reddede. Thyge Brahes Malerier ere brændte, og det eneste originale Portrait af ham, men man maae ei mistrøstes, thi der er reddet flere kostbare Malerier. En heel Deel Meubler fra Chr. IV ere reddede. Alteret i Kirken, ja næsten alt Sølv paa en Ubetydelighed nær, er ligeledes reddet, saa det Hele er meget betydeligt der er frarøvet Luerne. Nu vilde jeg blot ønske, at Nationen vilde sætte en Stolthed i at opbygge dette gamle ærværdige Slot igjen om ei det indre saa det ydre.

Berling var herude og løb om ved Garden for at skynde paa Folk, for at de skulde komme med Vand.

EN HELTEGERNING

Mange fra lokalområdet deltog i redningsarbejdet, heriblandt latinskolens lærere og elever. Redskaberne var dog mangelfulde, og vandspandene frøs til is. Undervejs var det nødvendigt at rekvirere spader hos købmand Aabye, hvis købmandsgård lå lige overfor slottet ved Lille Slotssø.¹⁰

Branden samlede mange nysgerrige fra hele oplandet, heriblandt

også et stort antal af byens drenge. For bedre at kunne se, hvad der foregik, kravlede barber Riemanns 10-årige søn Carl op på en mur, og som straf for sin nysgerrighed stak Frederik 7. ham på stedet en lussing.¹¹

Slottets urmager, Lars Jørgensen, som boede ned til søen i Helsingørsgade, var blevet vækket af støj og råben og kunne blot ved at kigge ud af vinduet se, hvad der var galt. Han fik vækket sønnen Jørgen Peter, som ilede over den bundfrosne sø for at tilbyde sin hjælp med at redde slottets ure, hvis placering i slottets gemakker han kendte. Som belønning for sin indsats fik han senere en lille porcelænsæske fra Wedgwood af Frederik 7.¹²

I redningsarbejdet deltog også den 25-årige sadelmagersvend Lauritz Chr. Larsen, hvis heltegneria man kunne læse om i FÆDRELANDET og BERLINGSKE TIDENDE i dagene efter branden. Trods ihærdig søgen varede det måneder, før man fandt ud af, hvem denne unge mand var.

Den 24. april 1903 bragte FREDERIKSBORG AMTS AVIS under overskriften „Da Frederiksborg Slot brændte“ en omtale af forfatteren Vilhelm Bergsøes ungdomserindringer, der indeholdt et afsnit om slotsbranden, skrevet på grundlag af forfatterens afdøde svigerfaders oplevelser, herunder en skildring af den ubekendte unge mands bedrift. Svigerfaderen var den tidligere omtalte adjutant Smidth, der op-

dagede branden. Ugen efter, den 30. april, fortalte Lauritz Larsen, der nu var kommet op i årene, sin historie til avisen:

„Kongen stod den Gang og frøs ude i den ydre Slotsgaard sammen med Grevinde Danner, der græd over Branden og slet ikke var saa ufølsom over Ulykken [...] At hun kun tænkte paa sit Flygel passer næppe, og jeg saa i hvert Fald ikke noget til, at der blev vist særlig Om-sorg for at redde dette Instrument; Mere laa det hende paa Sinde, at redde den „Drejedukke“, hun havde gemt fra sin Modehandlerindetid. Derimod er det rigtigt nok at Kongen røflede Brandkorpsets Chef, Maler Volsted, og meget skarpt bemærkede til ham: „Her kommanderer jeg!“ Men Brandvæsenet var jo ogsaa den Gang kun saa som saa. Ved Slotsbranden rykkede Korpset ud i Galladrugt: Trekantet Hat, Skærf og Guldgalloner, i det hele meget fint udhalet, men ikke synderlig praktisk.“

„Jeg blev vækket sammen med de andre Hillerødanere, da Klokken midt om Natten gav sig til at klemte“, fortæller han. „Vi vilde ligefrem ikke tro, det var Slottet, som brændte, men da vi kom der ned, fik vi Syn for Sagn.“

Til en Begyndelse var Slottet afspærret af Garden og Lakajerne, da man mente, at Ilden kunne slukkes, men snart maatte det Haab opgives. Luerne slikkede ud alle Vegne, og Kobbretaget dryppede smeltet ned. Saa blev der Adgang for Rednings-

mandskabet, der straks styrtede ind i Kongefløjen og i Kirken. Ilden havde fat i Hjørnet mellem disse, og efterhaanden som den bredte sig, maatte Redningsmandskabet flygte længere og længere bort og over i Prinsessefløjen. Der blev reddet meget godt, men det gik jo ellers, som det bedst kunde. I Stedet for at tage de kostbare Ting slæbte mange af Sted med Gulvtæpper eller store Møbler, som fuldstændig spærrede Gangene [...]

[I] Løbet af en Timestid flammede Ilden overalt, og snart var Redningsarbejdet umuligt. Jeg stod netop ved Indgangen til Prinsessefløjen, da jeg hørte Gehejmeetsraad Traps Tjener bemærke, at der endnu var glemt vigtige Sager paa Traps Kontor. En anden bemærkede, at der endnu var Vej til Kontoret, og gik med Tjeneren derop. Jeg fulgte med, og medens de to gik ind og bjergede de nævnte Sager, begyndte jeg at redde de kostbare Malerier, som hang deroppe. Jeg sprang op paa Stole, rev Billederne ned, brød Rammerne i Stykker og kastede Malerierne ud af Vinduet ned i Slotsgaarden, hvor Kommunalærer Erslev¹³ med flere tog imod dem og førte dem i Sikkerhed. Da de to andre havde udrettet deres Ærinde paa Etatsraadens Kontor, skyndte de sig straks ned, og jeg var ene - mutters alene - i Slottet. Heden var kvælende og Uhyggen umaadelig. Jeg stod der med Udsigten til, at Tilbagevejen hvert Øjeblik kunde blive spærret af nedfaldne Murre-

ster. Desuden gjorde Flammerne, der lyste højt op mod Himlen, et uhyggeligt Indtryk paa mig, som jeg gik deroppe. Men jeg fortsatte mit Arbejde, og inden jeg kom ned, havde jeg faaet kastet 71 Malerier ned i Gaarden. Hvorfra jeg fik Kræfterne, forstaar jeg næppe selv.“

Efter at have været i audiens hos Frederik 7. på Jægerspris, modtog han på årsdagen for branden Fortjenstmedaljen som tak for sin indsats. Han fik faktisk valget mellem Dannebrogordenen og Fortjenstmedaljen, men Trap „rådede“ ham til det sidste.

STAKKELS GYLICH

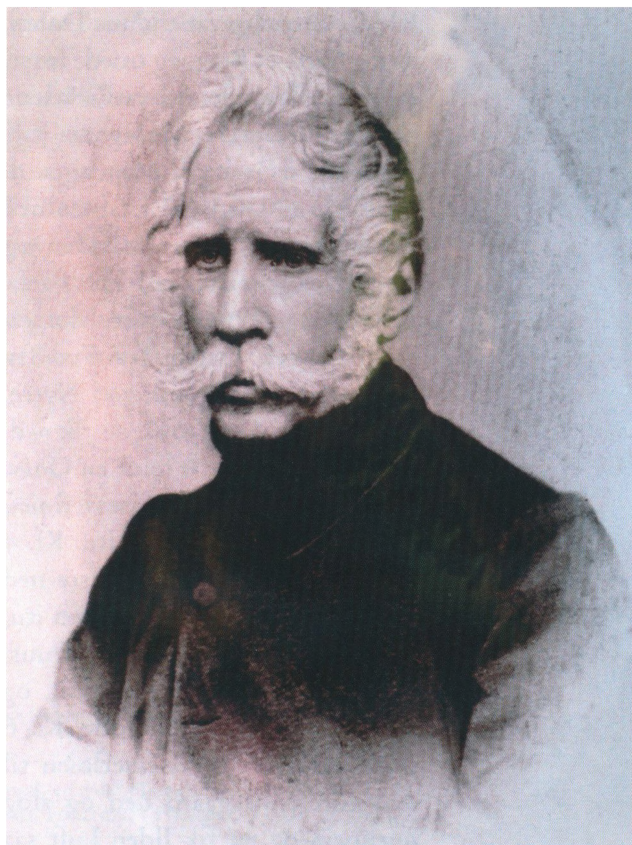
Slotsforvalter Gyllich havde formelt ansvaret for slottet og dermed også for slottets brandsikring. Siden 1836 havde han med stort engagement passet på Frederiksborg, og for ham var sorgen over tabet næsten ubærlig. Derfor var alle meget bekymrede for, hvordan han ville klare sig. Om ham skriver Ferdinand Berregaard:

„Gyllich, den Stakkell, var fortvivlet men rolig og styrede det Hele saa godt, som det var ham muligt, men han elskede jo ogsaa Slottet ligesaa høit, som om det var et af hans egne Børn. Han var nær blevet oppe i Slottet, thi Røgen bedøvede ham engang, saa han maatte raabe om Hjælp, og hvis Kammertj. Schmidt¹⁴ei var kommet og trukket ham med, da havde

det gamle Slot, hvor han jo kjendte hver Steen, blevet hans Grav. Gyllich er nedbøiet ved at see dem føre alt bort, og Gud veed hvad Enden skal blive, naar alt kommer i Ro. Hele Familien er nedtrykt. Alle Malerier og Kostbarheder skulde nok føres til Rosenborg. En Deel Malerier er allerede tagne ind til Byen.[...]

Kongen var saa mageløs smuk mod Gyllich, der heller ingen Skyld har, thi han har advaret.“

Selv skrev Gyllich i sin dagbog om dagens begivenheder: „Jeg har tabt meget ved Branden, ikke i pecuniær Henseende, thi dermed kan det være det samme, men min store Kjærlighed til det gamle Slot er greben i en Grad, som ikke kan beskrives. Farvel min gamle Borg, som jeg henved 24 Aar har pas-set. - Reiser Du dig engang endnu, bliver det ikke hvad det gamle var, thi den var af Christ 4ds Haand. - [...] Hans Majestæt var [...] saa særdeles naadig at sige: „De har ikke forsømt noget, det ved jeg, men jeg - Kongen - er Aarsag til den store Ulykke.“ Hvad Majestæten hermed mente kan jeg ikke godt forklare mig. - Nok er det, at Ulykken er skeet; det er Guds Villie og dermed kan Ingen gaae irecte; kun maa man søge den Trøst i den Sætningen: at der er intet Ondt, der skeer, som ikke er godt for noget, nu vil den gode Tid vise hvad godt det betyder. - Jeg kan ikke indsee det endnu - Nu nok herom, jeg kan ikke mere.“¹⁵



DE FØLGENDE DAGE

Kl. 3 om eftermiddagen, da man mente at have fået ilden under kontrol, forlod kongen Frederiksborg for at køre til København. Mod sædvane kørte han gennem byen for ligesom at tage afsked med den, og med sorgen præget i sit ansigt hilste han til dens vinduer. Hillerøds storhedstid som residensby var uigenkaldelig forbi.

Om dagene, der fulgte, skriver Ferdinand Berregaard: „I Søndags d. 18. Kl. 10 faldt Prindsessetrappen ned lige efter, at jeg havde været oppe i Klokketaarnet for at see til

*Slotsforvalter
G. S. Gyllich
fotogeferet af
Carl Rathsach,
ca. 1865.*

Riddersalen. Jeg var endnu i Døren, da jeg hørte et Brag, og troede først, at det var Trappen, der var i Hælene paa mig [...] med et Spring var [jeg] midt ude i Gaarden. Mandagen d. 19. faldt en Deel af Jourstuen ned og sønderslog Broen til Øen og begge Kongens Baade.

Onsdag d. 21. blæste det en meget stærk Storm fra Syd fra Byen, og denne gjorde god Nytte, thi det der stod og rokkede gik ned. Den Morgen Kl. 10 faldt en Quist og en Skorsteen i Prindsessefløien ned og slog Hvælvingen itu. Kl. 4 Eftmd. og Kl. 5 gik 2 Quiste ned og slog Hvælvingen og Kirken itu, saa det deilige Loft ligger i Gruus, dog staaer der een Bue endnu, og som vidst vil blive staaende. Kl. 6 gik Gavlen af Prindsessefløien til den ydre Slotsgaard ned og slog igjennem og nu fik Ilden Luft saa

det begyndte at flamme op, dog det havde intet at betyde, thi med en Sprøite, som blev betjent af vore Folk, og en Masse Snee, der faldt i Aftes, blev Ilden hurtigt slukket [...] Af Slottet staae kun Murene. Kirken er reddet, paa det nær, at Loftet er gaaet ned. Det frygteligste er at Chr. IV's Bedestol er brændt og ikke et Maleri i denne reddet. Orglet er smeltet, som sagt det Hele er et sørgeligt Syn."

BRANDENS OFRE

De tre unge mænd, der mistede livet under branden var den 26-årige tømrersvend Jørgen Madsen, den 32-årige murersvend Ole Jacobsen og den 31-årige murersvend Lars Olsen. De blev stedt til hvile ved siden af hinanden på Hillerød Kirkegård den 23. december, fulgt

Gravstedet på Hillerød Kirkegård eksisterer stadig, men de tre sten, der er udsmykket med værktøj, der refererer til de tre redningsmænds håndværk, er ved at forvitre, og teksten på den midterste sten er svær at læse. Foto: Mona Petersen



af mange af byens borgere, embedsmænd og Livgardens officerer.

Kongen havde sendt de efterladte 300 rd.,¹⁶ og slotspræsten, Johannes Galskjøt, sagde i sin tale, at han håbede, at samfundet ville sørge for, at ingen af de efterladte ville komme til at lide nød.¹⁷ To af enkerne var højgravide, og dagen før begravelsen, den 22. december,

fødte Lars Olsens enke deres andet barn.¹⁸

I Hillerød var branden forbundet med store menneskelige omkostninger. I dag ligger graven på Hillerød Kirkegård som et minde om branden, som ikke blot krævede sine dødsopfre, men som fuldstændig ændrede levevilkårene for mange af byens indbyggere.

Artiklen er en bearbejdet udgave af min artikel „Oplevelser og skæbner ved branden på Frederiksborg den 17. december 1859“ i FAHS 1999, nr. 4.

¹ Birgit Christensen og Eva Holm-Nielsen, „En mild, en ædel Høitidsdag. Om Grevinde Danners fødselsdage på Frederiksborg“, LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE 1993-2, s. 5ff.

² H. D. Schepelern, Jørgen Paulsen og Povl Eller, OMKRING FREDERIKSBORG SLOTS BRAND, Hillerød 1964, s. 56ff.

³ J. M. Thiele, AF MIT LIVS AARBØGER, II, Kbh. 1917, s. 173f.

⁴ Charlotte Julie Mathilde Lerche, født 21. februar 1814 i Hillerød, død 31. december 1877 i Nykøbing F.

⁵ Caroline er datter af Charlotte Lerches farbroder, Carl Lerche på „Carlsberg“. Grethe Gyllich er slotsforvalter G. S. Gyllich's hustru.

⁶ Slottet blev som bekendt genopbygget, og Gyllich blev i sin stilling til sin død den 10. januar 1872.

⁷ Ferdinand Henrik Berregaard, født 4. juni 1824 i København, død 11. september 1902. Brevet er citeret efter en afskrift på Frederiksborgmuseet.

⁸ „L. D.“ står for Lensgrevinde Danner.

⁹ Fejlskrivning for „Kammerherre Smidth“.

¹⁰ Ole Blåkilde, „Købmand Aabyes spader“ i LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE 2008/3, s. 13.

¹¹ Anders Uhrskov, FRA LAND OG BY, Kbh. 1940, s. 78.

¹² Peter Schmaltz-Jørgensen, „Statens lille Embedsmand“ i LOKALHISTORISK FORENING I HILLERØD KOMMUNE 1999/4, s. 7ff.

¹³ Hans Høegh Erslev var også Slotskirkens kantor.

¹⁴ Se note 10.

¹⁵ Slotsforvalterens Dagbog, Frederiksborg Slotsforvaltnings Arkiv, Frederiksborg Slot (Landsarkivet for Sjælland). Understregningen er muligvis en senere tilføjelse.

¹⁶ OMKRING FREDERIKSBORG SLOTS BRAND, s. 78, note 31.

¹⁷ FREDERIKSBORG AMTS TIDENDE, 24. december 1859.

¹⁸ Ole Jacobsens enke nedkom for fjerde gang den 11. januar 1860. Børnene - begge piger - blev døbt den 9. april 1860. Jørgen Madsens eneste barn døde om sommeren. Moderen forlod Hillerød og fik senere plads i København. - Kirkebog for Hillerød og Frederiksborg Slotssogn.

ÅRETS HUS 2009

Af
ASGER BERG

Årets Hus 2009 blev spejderhytten Bassebjerg Blokhus. Siden 1987 har Hillerød Lokalhistoriske Forening med Nykredit som sponsor hvert år kåret en ejendom, der fortjente en særlig påskønnelse ifølge vore statutter. Prisen består - ud over æren - af en bronzepåse, som kan placeres på ejendommen, og som - for tidligere prismodtageres vedkommende - kan ses rundt om i kommunen. Komiteen bag kåringen er nedsat af Lokalhistorisk Forenings bestyrelse, med arkitekt Jørgen Groth som sagkyndig bisidder. Og vi vælger så hvert år - ud fra de givne bestemmelser - et hus eller et anlæg, der i særlig grad fortjener æresprisen.

Bestemmelserne for Årets Hus kan læses på vores forenings hjemmeside www.lfhk.dk sammen med en oversigt tidligere prismodtagere. Rammerne er ret vide, idet vi kan fokusere på bevarelsen af historisk og æstetisk værdifulde enkelthuse og anlæg i kommunen, men vi kan også igennem vores ærespris udtrykke påskønnelse af, at et nyere hus eller anlæg er passet særlig godt ind i de historisk givne rammer, og at omgivelserne sammen med huset danner en helhed.

Det er i år er den sidste del af vore bestemmelser, der har været

taget i anvendelse. Vi har som sædvanlig fået mange forslag, og et af dem var Bassebjerg Blokhus i Nødebo, og det var vi glade for at få, for huset ligger jo lidt skjult og er næppe kendt af særlig mange, hvis man da ikke lige er spejder. Vi har i år haft flere velegnede kandidater til æresprisen, også fra den nye del af vores kommune, men resultatet af vore overvejelser blev altså Bassebjerg Blokhus.

Hovedhuset er en 350 m² stor bjælkehytte, hvortil der er brugt over 3 km rødgranstammer fældet i Grib Skov. Stammerne er først afbarkede og siden behandlet med en blanding af linolie og trætjære. Stueetagen blev indviet i 1995, og siden kom førstesalen til. Efter indvielsen i 2003 er udhusene blevet suppleret, så de nu omfatter både Stalden, som er en kombineret smedje og værksted, og senest Laden, en depotbygning. På den 5.500 m² store grund, oprindeligt et stykke markjord op ad skoven, er desuden anlagt bl.a. bål-, ceremoni-, og teltpladser og et stort brændeskur. Bassebjerg er efter 20 år stadig under udvikling.

Æresprisen tildeles Bassebjerg Blokhus som en påskønnelse af det samlede anlæg. Det skyldes altså ikke specielt den arkitektoniske



udformning af byggeriet, eller det meget store frivillige arbejde og den entusiasme, der er lagt i det, men mere det samlede resultat som en helhed. Vi glæder os over, at Bassebjergs huse og anlæg med deres udnyttelse af skovens materialer og grundens muligheder er blevet til et grønt samlingssted, ikke kun for Grib Skov Trops brugere, men også for spejdere, der kommer hertil som gæster. Huset har med rette vakt opmærksomhed i spejderkredse over hele landet, både ved sin størrelse og ved sin gennemførte stil.

Det er i disse år et varmt emne, hvordan vores kommune fortsat kan udvikle sig, samtidig med at de natur- og miljøverdier, vi har, ikke sættes over styr. I Lokalhistorisk Forening har vi i år sat fokus på det grønne Hillerød. Vi skal ikke alle-

sammen til at bo i bjælkehuse eller have tag med græs på. Men når vi bygger, skal vi være opmærksomme på natur- og miljøverdierne i bredeste forstand, både ved materialevalg og ved hensynet til omgivelserne. Hillerød er historisk set en kommune, hvor de grønne omgivelser altid har rakt helt her ude fra skoven og midt ind i byen til slottet, og også som grønne kiler fra markerne og moserne ind til midtbyen. Og vi skal fortsat have naturen og det grønne som nabo, uanset hvor vi bor i Hillerød.

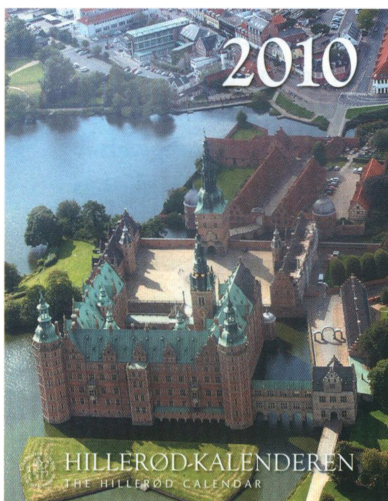
Naturen som nabo - det har man i særlig grad derude. Og husets funktion, i sammenhæng med dets udformning ude og inde, kort sagt, det samlede anlæg, er en berigelse for vores kommune, som vi gerne vil tildele æresprisen Årets Hus.

Bassebjerg Blokhus, september 2009. Foto: John Jessen Hansen

INDKALDELSE TIL GENERALFORSAMLING

Lokalhistorisk Forenings ordinære generalforsamling
afholdes tirsdag den 2. marts 2010, kl. 19.00 i Kedelhuset, lokale 1
Dagsorden ifølge vedtægterne

HILLERØD-KALENDEREN 2010



Hillerød-Kalenderen 2010 viser miljøer fra 12 ud af kommunens 15 sogne. Forsidebilledet er igen i år taget af fotograf John Jessen Hansen. Kalenderen kan købes hos byens boghandlere og koster 105 kr.